

vnet strankar, a kot človek srčno dober in vsem pravi vzor.

Ivan Cankar je bil drug mož. Govoril, to se pravi, bral je svoje predavanje nekako plašno, brez pretiraně vneme, lepo in brez elkovanja in podobnega spakovanja. Če se je spozabil in je dvignil oči, se mu je zateknilo in ni mogel naprej; kajti prosto govoriti ni znal. Med branjem si je nemirno segal v lase in se predsedal na stolu.

Tudi njegova predavanja so bila zmerom krasno obiskana. Med poslušalstvom je bilo, kakor sem že rekel, več razumništva kakor pa delavstva. Njegova predavanja so bila po slogu in besednih oblikah vselej nekaj sijajnega. Besede smo kar požirali, in v dvorani je bila tišina, da bi bil slišal, če bi bila iglica padla na tla. Delavce je motilo, da ni prosto govoril; naravnost uničevalna pa je bila njihova sodba zlasti zato, ker se ni nikoli niti z najmanjšo opombico doteknil Cerkev in cerkvenih ustanov. — Na svoj račun so šele prišli taki z demagoškimi rekli prepojeni »pristaši«, ko je začel govoriti o slovenskih rodoljubih in »kilovi« kulturi slovenskega naroda. Tu so tudi njemu živahno ploskali. Človek bi se bil lahko naglas smejal takemu pojavu, ker se je zdelo, da se Cankar norčuje iz vseh: rodoljubov, kulture in — svojih poslušalcev. Takrat je bila dnevna krilatica norčevanje iz nacionalizma, a samo slovenskega ali jugoslovanskega. Naši ciniki so znali prav lepo govoriti o drugih, tujih in nam sovražnih narodnostih.

Kljub temu pa je bila snov njegovih predavanj zmerom silno duhovita in vselej strogo kulturne smeri. Zdel se mi je zato kakor tisti svetopisemski Baal, ki je blagoslavljal, ko je hotel preklinjati; tudi takrat, ko je srdito šibal nepristno rodoljubarstvo, polizano frakarstvo in kulturno zaspanost, v kateri je po njegovem mnenju tičalo ubogo slovensko ljudstvo. Kajti vselej je stvar postavil tako, da smo videli tudi dosti svetlobe, kjer so se vlekle dolge sence. Značilno zanj je bilo tudi, da je misel nenadoma presekala, ko smo najbolj napeto pričakovali, kako jo bo razvozljal. Ob tem logika ni trpela, tudi misel ne; saj smo si z njo sami lahko pomagali naprej.

Vsa njegova predavanja so napravljala na nas velik vtis. O Cankarju in njegovih besedah smo vselej radi razpravljali.

Po predavanju je postal čisto drug človek. Dokler je predaval, je bil resen in strog, da bi človek mislil: ta se pa ne bi znal pošaliti. A ko je vstal, se je nasmehnil in se šalil s prijatelji in znanci, ki so ga vzeli v svojo sredo in ga odvedli v gostilno in kavarno »Union«. Tu je bilo najbolje, če žensk ni bilo blizu; kajti mož se je prav hitro napil. Ko je bil vinski, ni znal več paziti na svoj jezik. Postal je siten in neroden, hudo zabavljiv in zafrkljiv. —

Njegov nasmeh sem poznal že od prej.

Pred kakimi petindvajsetimi leti pozimi sem moral spotoma v šolo v neki trgovini na Sv. Petra cesti v Ljubljani nekaj kupiti. Ko mi je prodajalec zavijal blago, je vstopil Cankar in si je kupil kos sira. Pod pazduho je tiščal zvitek papirja, in zeblo ga je, kakor sem videl.

»Aha, pisali bomo!« je dejal prodajalec in se je ozrl na zvitek.

Cankar je zardel in se je čudnozabavljivo nasmehnil, rekel pa ni nobene.

Tako se je smehljaj po predavanjih, če je kdo hvalil večer ali podobno.

Pretresljiv vtis, čeprav sem se morda nekoliko upiral nekaterim njegovim mislim, je napravilo name predavanje »Slovensko ljudstvo in slovenska kultura«. V tisto predavanje je zлил menda vso jezo in sovraštvo do stebrov naše družbe.

Ivan Zorec.

Akademija v »Unionu«. — Na akademiji, ki jo je priredil »Odbor Primork« dne 12. maja t. l. v Unionu v korist srednješolskemu dijaštvu iz zasedenega ozemlja in pesniku Jožefu Stritarju, sta poleg glasbenega sporeda predavala tudi pisatelja France Bevk in dr. Ivo Šorli. France Bevk je podal v kratkem govoru razvoj slovenskega slovstva na Goriškem od prvih početkov do današnjih dni. Slišali smo imena, o katerih smo komaj vedeli ali katere smo že davno pozabili. Od Fra Alasia do Samarippa in Ivana Svetokriškega do najmlajših je dolga in lepa pot. Prvi goriški pesnik Stanič, ta simpatična, tiha in delavna kanalska osebnost, je tvorila prvi vrhunec v goriškem slovstvu. Bil je nekak predhodnik najznačilnejšega in največjega predstavitelja goriškega slovstva, Simona Gregorčiča, pesnika našega juga. Nič z manjšim ponosom se naš Goričan ne spominja epičnega pesnika Kobaričana Krilana. Tudi na pisateljico Pavlino Pajkovo je ponosen in celo beneškega Slovenca Trinka-Zamejskega prišteva danes med svoje, ker jih ne loči državna meja. Spomnil se je tudi po vsi pravici na veliko osebnost Mahničevu z njegovim »Rimskim katolikom«, na Simona Rutarja in njegovo vrlo »Zgodovino«, na Štreklja in njegove »Slovenske narodne pesmi«. Še vse lepše je zastopana moderna doba, ki je obetala Goriški velik pomen v naši kulturi in lepe sadove. Ta doba je dala Goriški novelista in romanopisca dr. Ivo Šorlija, ki je uvedel prvi v naše slovstvo problem nadčloveka; dalje pesnika in zgodovinskega pisatelja tolminskega dr. Ivo Preglja; modernega leposlovca in prevajalca Antona Budala-Pastuškina; umirjenega realista Lojzeta Remca; pisatelja zanimivih črtic in literarnih razprav Venceslava Beleta; refleksivnega novelista Narteja Velikonjo; pisatelja »morskih« novelic Pahorja itd. Pesnike nam je dala Goriška: tihega, tu pa tam strastveno razbrzdanega Alojzija Gradnika; samega vase zatopljenega ekspresionističnega lirika Joža Lovrenčiča; Igo Grudna, Janko Samca, Milana Kureta, Stano Kosovela in druge. — Na koncu predavanja je pisatelj omenil tudi komponiste in slikarje, da je bila slika popolnejša.

Dr. Ivo Šorli je bral lastno grotesko o dveh Tolmincih, ki sta se prepirala, kdo izmed njiju se bo drugemu ognil na brvi. Ta groteska je vzeta iz cikla šegavih tolminskih grotesk, ki imajo satirično jedro; pisana je živo in v pristnih tolminskih dialogih in šalah, da jo vsakdo uživa, a najbolj ta, ki je sam Tolminec. Zato je bilo to podajanje dobro in zanimivo, četudi malo dolgo.